

суперечок на роботі. Оцінка в 7-9 балів показує, що вісім працівників організації (40%) оцінюють трудовий колектив як досить зрілий, розвинений, здатний виконувати трудові завдання, а, отже, ймовірність виникнення конфліктів не велика. І, нарешті, лише 6 працівників (30%) описують свою групу як зрілу, сформовану, згуртовану, працездатну і надійну, тобто тут можна говорити про низький рівень схильності до виникнення конфліктів.

Отримані результати за методикою дослідження стилю поведінки в конфлікті К. Томаса зображені в таблиці 1.

Таблиця 1

Типологія стилів поведінки в конфлікті за методикою К. Томаса

Тип стилів поведінки	Кількість опитаних	
	В абсолютних цифрах	У відсотках
Уникнення	3	15
Поступливість	5	25
Боротьба	2	10
Компроміс	6	30
Співробітництво	4	20
Всього	20	100

Результати засвідчили, що 15% опитаних обирають стратегію відходу від конфлікту, тобто у конфлікті мінімально враховуються як власні інтереси, так і опонента, а на проблему просто не звертається уваги. Це може призвести до загострення спірної ситуації. Четверта частина опитаних обирають поступливість як тип поведінки, тобто відбувається мінімальне врахування в конфлікті власних інтересів і максимальне задоволення інтересів опонента. Десята частина опитаних у конфлікті надають перевагу боротьбі, тобто це тип поведінки, при якому у конфлікті максимально враховуються і задовольняються власні інтереси і мінімально — інтереси опонента. Третина респондентів схильні до компромісу, коли забезпечується часткове задоволення у конфлікті як власних інтересів, так інтересів опонента, а результат поведінки описується формулою «поразка — поразка» (частково власна поразка — частково поразка опонента), бо повністю не задовольняються інтереси жодного з опонентів. 20 % опитаних обирають такий тип поведінки як співробітництво, який забезпечує максимальне задоволення в конфлікті власних інтересів та інтересів опонента, а результат поведінки визначає формула «перемога — перемога» (власна перемога — перемога опонента).

Отже, керівнику установи слід постійно вивчати і скеровувати взаємовідносини у колективі, особливу увагу приділяючи при цьому противникам і прихильникам попереднього стилю керівництва, підтримуючи прогресивні та правильні тенденції у діяльності попереднього керівництва, критикуючи і пояснюючи недоліки, що мали місце. Конфлікти в діяльності установи є не тільки неминучими, більше того, вони є рушієм розвитку організації і керівника. Конфлікти є розрядкою напруженості між конфліктуючими сторонами (нерідко «холодна війна» між співробітниками набагато гірше відкритого протистояння), вони сприяють згуртуванню колективу, знімають «синдром покірності» у працівників (це сприяє підвищенню активності підлеглих, вони більш відкрито висловлюють свою думку з основних питань роботи) і т.д. Керівник повинен бути максимально обізнаним у справах, що відбуваються та контролювати ситуацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веснін В.Р. Менеджмент / В.Р. Веснін - М.: Проспект, 2006. - 504с.
2. Долинська Л.В. Психологія конфлікту [Текст] : Навч. посібник / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. – Київ : Каравела, 2010. – 304 с.
3. Кабаченко Т.С. Психологія в управлінні людськими ресурсами / Т.С. Кабаченко. - СПб.: Пітер, 2003.
4. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: Теорія і сучасна практика: Навч. посібник / Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель.- К.: Професіонал, 2006. - 416 с.
5. Психологія управління конфліктами в організації / Тетяна Дзюба // Управління освітою. - 2003. - №1. - с. 17-23.
6. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / За наук. ред. Л. М. Карамушки. – К.: Фірма «ІНКОС», 2005. – 366 с.
7. Хомаківський С. І. Психологія управління [Текст] : навч. посібник / С.І. Хомаківський, Ю.В. Богоявленська, Т.П. Грабар – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 608 с.

Шевців О.

Науковий керівник — проф. Кодлюк Я.

ПІДРУЧНИК З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ ОЧИМА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

На сучасному етапі реформування початкової освіти діє друге покоління Державного стандарту, створюються нові підручники та навчальні посібники. В умовах особистісно орієнтованого навчання виникає потреба ґрунтовного аналізу підручничкового забезпечення початкової школи як необхідної умови вдосконалення навчальної книги.

Вперше проблема аналізу підручників стала предметом спеціального дослідження у 50-х роках ХХ ст. Н. О. Менчинська серед найважливіших методів перевірки підручника виділила спостереження, бесіду і природний експеримент. Є. І. Перовський вважав, що потрібно враховувати думки безпосередніх користувачів підручника — вчителів і учнів. В. Г. Бейлінсон, Д. Д. Зуєв вперше обґрунтували структурно-функціональний підхід до оцінювання підручників. У працях сучасних дослідників проблема оцінювання навчальної літератури розкрита у різних аспектах. Зокрема, Я. П. Кодлюк обґрунтувала теоретичні підходи до аналізу й оцінювання підручника для школи першого ступеня; Н. М. Буринська визначила критерії аналізу навчальної книги; О. Я. Савченко — з'ясувала особливості підручника з літературного читання; М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська — особливості підручника з української мови для початкової школи.

Мета статті: розкрити технологію застосування анкетного опитування як одного із важливих методів аналізу якості підручників з літературного читання для початкової школи.

Для молодших школярів навчальна книга — основне джерело знань з певного предмета. В «Українському педагогічному словнику» вміщено визначення підручника як «книги, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки й культури. Для кожного типу навчальних закладів видаються підручники, які відповідають програмам і завданням цього закладу, віковим та іншим особливостям школярів» [1, с. 212].

Я. П. Кодлюк трактує підручник як «вид навчальної літератури, який репрезентує знання і види діяльності з конкретного навчального предмета відповідно до державних стандартів освіти та вимог навчальної програми з урахуванням особливостей цього предмета (його домінуючої функції), типу школи, вікових особливостей учнів і будується на засадах домінуючої концепції навчання [2, с. 14].

Варіативність системи освіти зумовлює потребу у варіативній навчальній літературі. Цей процес засвідчує домінування альтернативних (паралельних) підручників для школи першого ступеня, які є носіями змісту освіти з однієї освітньої галузі чи інтегрованого курсу, пропонують різні технології навчання, авторські підходи до дидактико-методичної організації навчального матеріалу з урахуванням вимог Державного стандарту початкової загальної освіти (підручники одного типу) [2, с. 226].

Навчальний курс «Літературне читання» є органічною складовою освітньої галузі «Мови і літератури» і передбачає розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовку їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі. Саме підручник є «базисом для виконання завдань програми» [4; 5].

У процесі аналізу дидактико-методичного забезпечення освітньої галузі «Мови і літератури» ми з'ясували, що зміст навчального предмета «Літературне читання» відображено в основних підручниках, рекомендованих Міністерством освіти і науки України [3] (табл. 1).

Згідно з табл. 1, для 2 класу навчальний предмет «Літературне читання» забезпечено підручниками авторів О. Я. Савченко; В. О. Науменко; М. І. Зоряна;

Таблиця 1

Основні підручники з навчального предмета «Літературне читання», рекомендовані Міністерством освіти і науки України

Автори	Назва підручника	Клас	Видавництво	Рік видання
Савченко О. Я.	Літературне читання	2	ВД «Освіта»	2012
Науменко В. О.	Літературне читання	2	Гене́за	2012
Зоряна М. І.	Літературне читання	2	Грамота	2015
Савченко О. Я.	Літературне читання.	3	ВД «Освіта»	2013
Науменко В. О.	Літературне читання.	3	Гене́за	2014
Коченгіна М. В., Коваль	Літературне читання	4	Ранок	2015
Савченко О. Я.	Літературне читання	4	ВД «Освіта»	2015
Чумарна М. І.	Літературне читання	4	Навчальна книга – Богдан	2015
Богданець-Білоskalенко Н., Зоряна М. І.	Літературне читання	4	Грамота	2015
Барна М. М., Волошенко О. В. Козак О. П.	Літературне читання	4	Астон	2015
Наумчук М. М., Романюк Н. З.	Літературне читання	4	Астон	2015

для 3 класу — О. Я. Савченко; В. О. Науменко; для 4 класу — М. В. Коченгіна, О. А. Коваль; О. Я. Савченко; М. І. Чумарна; Н. Богданець-Білоskalенко, М. І. Зоряна; М. М. Барна, О. В. Волошенко, О. П. Козак; М. М. Наумчук, Н. З. Романюк.

Вчені виділяють різноманітні методи аналізу підручників. Поширеним є їх поділ на теоретичні (описовий, порівняльний, матричний) та емпіричні. Серед емпіричних методів аналізу навчальної книги чільне місце відводять спостереженню та опитуванню вчителів і учнів, рецензуванню [2, с. 256].

З метою вивчення думки вчителів про якість підручників з «Літературного читання» нами було використано анкетне опитування як перевірений метод дослідження навчальної книги, що передбачає спілкування між дослідником і респондентом за допомогою анкети. Проанкетовано 30 учителів початкових класів шкіл Тернопільської області.

За результатами анкетування з'ясовано такі аспекти: підручник якого автора вчителі використовують на уроках літературного читання, чим зумовлений вибір книги; чи вчасно педагоги отримали підручники для класу і чи в достатній кількості; відповідність обраних підручників з «Літературного читання» навчальній програмі; позитивні сторони обраного підручника і характерні недоліки (на думку вчителя); побажання щодо вдосконалення чинних підручників з літературного читання, якими навчальними посібниками для дітей педагоги користуються на уроках та ін..

Насамперед ми отримали інформацію про своєчасність поступлення підручників у школу (рис. 1).

Аналіз діаграми свідчить про те, що своєчасно і в достатній кількості підручники отримали 63% педагогів. З числа опитаних є значний відсоток таких, що одержали підручники із запізненням, зокрема невчасно і в достатній кількості — 17%; невчасно і в недостатній кількості — 20%.

Рис. 1. Своєчасність поступлення підручників з літературного читання для початкової школи

Результати анкетування засвідчують, що більшість учителів (80%) на уроках літературного читання використовує підручник «Літературне читання», автором якого є О. Я. Савченко. Менша кількість (20%) працює за підручником В. О. Науменко.

Вибір підручника «Літературне читання» (авт. О. Я. Савченко), за відповідями вчителів, зумовлений тим, що він рекомендований Міністерством освіти і науки України; відповідає навчальній програмі; користувалися підручником О. Я. Савченко у попередньому класі; підручник цього автора наявний у шкільній бібліотеці. Ось що кажуть вчителі: «Підручником цього автора користуємось давно», «Підручник відповідає навчальній програмі. Містить різноманітні жанри і цікаві завдання», «Лише підручник цього автора є в нашій шкільній бібліотеці», «Наступність. У 2 класі користувалася підручником цього автора», «Доступний, містить різноманітні завдання».

Респонденти вказали на позитивні сторони цієї навчальної книги, зокрема вдале оформлення, продуманий зміст. На думку вчителів, «Відбір навчального матеріалу відповідає концепції національно-патріотичного виховання», «Представлені всі жанри усної народної творчості та твори видатних українських і зарубіжних письменників», «Є зв'язок з образотворчим мистецтвом, природознавством, музичним мистецтвом», «Містить цікаві рубрики».

Вчителі схвально відгукуються про структурні компоненти підручника (текст та позатекстові компоненти: апарат орієнтування, апарат організації засвоєння, ілюстративний матеріал) та про реалізацію в ньому провідних функцій (інформаційної, розвивальної, мотиваційної, виховної). З цього приводу вони зазначають так: «Вдало підібрані ілюстрації. Використано репродукції картин художників України», «Містить багато розвивальних завдань», «Є цікаві тексти», «Переважають макротексти».

Респонденти виділили і недоліки цієї навчальної книги: «Для деяких уроків мало матеріалу для читання», «Грапляються тексти, важкі для розуміння учнів», «Невелика кількість творчих завдань». У зв'язку з цим вчителі висловили свої побажання щодо вдосконалення чинних підручників з літературного читання. Вони рекомендують: «Підбирати простіші для розуміння тексти», «Ще більше пізнавальних та творчих завдань», «Підбирати більше творів з життя дітей».

Дещо по-іншому вчителі характеризують підручник «Літературне читання», автором якого є В. О. Науменко. Як вказують респонденти, вибір цієї навчальної книги зумовлений тим, що: «Лише підручник цього автора наявний у шкільній бібліотеці», «Вона рекомендована Міністерством освіти і науки України». Вказують, що позитивними сторонами цього підручника є такі: «Вдале оформлення», «В підручнику є короткі відомості про поетів, письменників», «Простежується зв'язок з іншими елементами навчально-методичного комплексу». Педагоги, які користуються цим підручником, зазначили, що недоліком цієї навчальної книги є наявність у ній великої кількості текстів, важких для розуміння учнями. Ось що вони зазначають з цього приводу: «У підручнику багато текстів, які з труднощами сприймаються учнями», «Не всі твори відповідають віку дітей», «Є важкі для сприймання учнів тексти». Тому вчителі висловили такі побажання щодо вдосконалення підручників з літературного читання В. О. Науменко: «Більше доступних і повчальних творів», «Підбирати твори, які відповідають віковим особливостям дітей», «Більше поезій Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка», «Більше розвивальних і творчих завдань».

Окрім підручників, на уроках літературного читання педагоги використовують навчальні посібники (рис. 2).

Рис. 2. Питома вага навчальних посібників, що використовуються на уроках літературного читання

Як видно з рис. 2, найбільш затребуваними є хрестоматії для позакласного читання (39%) та робочі зошити з літературного читання (32%). 17% опитаних послуговуються довідковою літературою (тлумачними словниками, енциклопедіями). Чільне місце займають інші навчальні посібники (12%), серед яких твори В. Сухомлинського, «Казки та оповідання для дитячого читання» та ін.

При підготовці до уроків літературного читання педагоги користуються різноманітними методичними матеріалами, зокрема посібником «Сто двадцять розповідей про письменників» (авт. Я. П. Кодлюк, Г. С. Одинцова), розробками уроків з літературного читання, посібником «Успішні сходинок» (тематичне оцінювання) (авт. І. А. Бикова).

Таким чином, з метою з'ясування думки вчителів початкової школи стосовно підручників з літературного читання нами була розроблена анкета, яка дала змогу з'ясувати як позитивні сторони обраних підручників, так і їх недоліки. Незважаючи на те, що метод опитування є дещо суб'єктивним, все ж авторам книг варто прислухатися до рекомендацій педагогів — безпосередніх користувачів читанок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті / Я. П. Кодлюк – К. : Наш час, 2006. – 368 с.
3. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою у 2015/2016 навчальному [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/perelik-navchalnix-program.html>.
4. Навчальні програми для початкової школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>.
5. Савченко О. Методичний аналіз навчального комплексу з предмета «Літературне читання» для 3 класу / О. Савченко // Початкова школа. – 2014. – № 7. – С. 3–8.

Штокалюк Д

Науковий керівник – доц. Тіунова О.В.